

พุทธวิธีพัฒนาวัดร้างในประเทศไทยให้เป็นวัดที่รุ่งเรือง Buddhist Methods Develop Ruined Temples in Thailand to be Brilliant Temples

พัฒนธรร ตันติเวชยานนท์
Patthanathorn Tantivechayanon
บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
Siam Technology College, Bangkok, 10600 Thailand
Email: pattman8@gmail.com

บทคัดย่อ

วัดในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ถึงปัจจุบัน มีวัดที่ถูกทิ้งร้างเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 75 วัด ในจำนวนวัดที่มีอยู่ในปัจจุบันประมาณ 37,689 วัด ถือได้ว่าเป็นการเพิ่มในอัตราที่น่าเป็นห่วงและเป็นอันตราย ต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างมาก เพราะวัดเป็นสถานที่หลักเพื่อการเผยแผ่ธรรมะ การศึกษาและนำไปสู่การบรรลุนิพพานของพระสงฆ์และฆราวาส เป็นสถานที่สร้างพระภิกษุให้มีคุณภาพ เป็นสถานที่สร้างประชาชนให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในการปฏิบัติธรรมร่วมกันทั้งชุมชน เพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมให้เป็นบารมีเป็นปึกแผ่นทั้งประเทศ สาเหตุทำให้มีวัดร้างมากในปัจจุบัน ที่สำคัญเกิดจากวัดขาดพระภิกษุอยู่ดูแล นับวันพระภิกษุจะมีลดน้อยลง เพราะหาผู้มาบวชได้ยากยิ่ง คนไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธแต่ชื่อ ไม่ค่อยสนใจเข้าวัดปฏิบัติธรรม บางวัดถูกชุมชนบุกรุกถือครองที่ดินวัดเพื่ออยู่อาศัย หรือนำสถานที่ไปใช้หาผลประโยชน์ที่ไม่เหมาะสม วัดขอให้ออกไปจากสถานที่ ก็จะถูกผู้บุกรุกต่อต้าน อ้างว่าได้อยู่อาศัยมานาน พุทธวิธีที่สมควรนำมาแก้ปัญหาที่โดยฝ่ายรัฐบาล คณะสงฆ์ และชุมชน ต้องกำหนดนโยบายแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ดังตัวอย่างที่เคยใช้ในสมัยพุทธกาล ต้องอาศัยกำลังบารมีของผู้ที่มีอำนาจสูงในบ้านเมือง ของผู้ที่เป็นเศรษฐี คหบดี เป็นแกนนำหลัก จึงจะสามารถแก้ปัญหาวัดร้างให้กลับกลายเป็นวัดที่รุ่งเรืองได้

คำสำคัญ: พุทธวิธีพัฒนา, วัดร้างในประเทศไทย, วัดที่รุ่งเรือง

Abstract

The ruined temples within Thailand have been increased averagely 75 temples each year since 1971. Until Now Thailand have the ruined temples about 37,689 temples all over country. There are the severed rate of ruined temples and there also have impact to Buddhism and the country. For Thai people, temples are the major place to disseminate the Buddhism education, knowledge and

enlightenment for monks and interested persons. Temples are the important places to create good monks and enlighten peoples as the good Buddhists. Temple also the best place for community for setting up meeting and cultivate Thai culture. Temple is also the perfect place for the unity of Thai Society.

Unfortunately, at the present many temples had been ruined because there had none of monk to stay at such temples. It means the decreased rate of Thai man who needed to enter the Monks as compared with the former time. Some Thai people called themselves Buddhists only their name, but they were lack of Buddhist practices. They had never gone to temple for doing merit or any Buddhist activities. Some temples have been invaded and possessed as the domestic or misappropriated facilities for some Thai people. They also made up strike as they had been expelled. They claimed temple as their property as their living there for long time. The solution is the Government, monk and community nearby temple must set up the serious policy to solve this issue. For example, on the Buddha era, there had been used the higher authority of billionaire and baron as the core leader to solve the same issue. Therefore they could change ruined temple to be brilliant temple.

Keywords ; Buddhist methods develop, Ruined temples in Thailand, Brilliant temples

บทนำ

วัดวาอารามนั้น ไม่ว่าจะตั้งอยู่ ณ แห่งหนตำบลใด ผู้คนทั่วไปย่อมเข้าใจได้ว่าเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์และเคารพนับถือของชาวพุทธ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ผู้ใดเข้าไปและได้สัมผัสจะรู้สึกได้ว่าเป็นสถานที่สะอาด ร่มรื่น สงบ น่าเคารพกราบไหว้ เกิดบรรยากาศของความรู้สึกที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อจะละชั่ว ประกอบความดี ทำความเพียรให้จิตใจผ่องใสในทันที

ในสมัยพุทธกาล ประเทศอินเดียแบ่งการปกครองเป็น 16 แคว้นใหญ่ และ 5 แคว้นเล็ก แคว้นที่เป็นอาณาจักรใหญ่ครอบครองแคว้นส่วนมากคือ แคว้นมคธกับแคว้นโกศล พระราชาและมหาเศรษฐีของแคว้นทั้งสองนี้ มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดที่สำคัญในสมัยนั้น คือ 1) วัดเวฬุวนาราม พุทธอารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนาที่พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธสร้างถวาย มีเนื้อที่กว้างใหญ่ ร่มรื่นด้วยป่าไม้ อาคารและถาวรวัตถุจะสร้างอย่างประณีตแข็งแรง เป็นวัดศูนย์กลางเผยแผ่และอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนในระบอบต้นพุทธกาล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 71) 2) วัดเชตวันาราม เป็นพระอารามศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา สร้างถวายโดยอนาถบิณฑิกเศรษฐี มหาเศรษฐีผู้เลศด้วยการถวายทาน ตั้งอยู่นอกเมืองอยู่ทางด้านทิศใต้ของกรุงสาวัตถี นครหลวงของแคว้นโกศล อาคารและถาวรวัตถุประณีตงดงาม แข็งแรง เป็นพระอาราม

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควบคู่กับวัดเวฬุวนาราม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 129) 3) วัดบุพพาราม เป็นพุทธอารามเพื่อใช้สำหรับฝึกนักเผยแผ่พระพุทธศาสนา นางวิสาขามหาอุบาสิกาผู้เลิศด้วยการถวายทาน เป็นผู้สร้างถวาย ตั้งอยู่นอกเมืองอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของกรุงสรวัดดี แคว้นโกศล โดยมีพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง เป็นอาคารทรงปราสาทสองชั้น มีชั้นละจำนวน 500 ห้อง เป็นพระอารามที่มีแบบแปลนแผนผังดีมาก จึงใช้เป็นแบบมาตรฐานการสร้างวัดในสมัยต่อมา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 31)

จะเห็นได้ว่าวัดดังกล่าวในสมัยพุทธกาล ที่ใช้เป็นศูนย์กลางการเผยแผ่และปฏิบัติธรรมของประชาชน จะเป็นสถานที่กว้างขวางใหญ่โต แข็งแรง สำเร็จได้ก็มาจากการสร้างถวายโดยพระราชา ผู้ที่เป็นเศรษฐี คหบดีที่มีฐานะการเงินดี มีศรัทธาอย่างแรงกล้าและอยู่ใกล้ชิดประชาชนที่อยู่ในเมืองและชนบท

วัดเป็นทั้งรากฐานการศึกษาประจำชุมชน และรากฐานการพัฒนาบ้านเมืองที่สำคัญ วัดจึงได้เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ในด้านเศรษฐกิจและจิตใจ ในยุคใดที่บ้านเมืองมีวัดจำนวนมาก ขณะเดียวกันประชากรก็มีมากเพราะเกิดเพิ่มทุกวัน วัดก็ยังมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนประชาชนเสมือนโรงเรียนสอนศีลธรรมประจำท้องถิ่น ให้ทุกคนในครอบครัวในท้องถิ่นนั้น อยู่กันด้วยความสงบร่มเย็น ลูกหลานในชุมชนก็จะเป็นบัณฑิตนักปราชญ์ เป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีความรู้ในวิชาการทางโลกไปสร้างความเจริญด้านเทคโนโลยี นำวิชาการทางธรรมไปเผยแผ่ให้ทุกคนเป็นคนดี ศัตรูหมู่ร้ายใดๆ ก็ต้องครั่นคร้าม ไม่กล้ามารุกราน วัดวาอารามก็จะไม่ถูกทิ้งร้าง ถ้าในยุคใดสมัยใดที่วัดมีแต่เสื่อมโทรม มีแต่วัดร้าง แสดงว่าคนนั้นศีลธรรมของผู้คนเสื่อมโทรมตกต่ำ การทำมาหากินย่อมฝืดเคือง ผู้คนจะหมกมุ่นอยู่แต่อบายมุข บ้านเมืองมีแต่ความแตกแยก คนในครอบครัวจะประพดิกันเยี่ยงศัตรู (พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 10)

เริ่มแต่สมัยสุโขทัย พุทธศาสนาในประเทศไทยได้วางรากฐานด้านศีลธรรม วัฒนธรรม เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตลอด มีการก่อสร้างวัดวาอาราม ปุชนิยสถานและปุชนิยวัดถุทางพระพุทธศาสนามากมาย มีพระสงฆ์และวัดเป็นกลไกในการรวมศรัทธาของประชาชน (พระครูปริยัติกิตติธำรง, 2554: 219) สถานที่ซึ่งบุคคลทั่วไปเรียกว่าวัด และมีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษานั้น แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมากับสำนักสงฆ์ วัดที่สมควรได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจะต้องเป็นวัดที่ได้สร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวรและมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 5 รูป อยู่ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามกฎหมายกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 วัดดังกล่าวยังได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) วัดที่เป็นพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ และ 2) วัดที่เป็นพระอารามหลวงคือวัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎร์ได้ร่วมกันสร้างถวาย แล้วพระองค์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ วัดราษฎร์คือ วัดที่ราษฎร์ทั้งหลายสร้างขึ้นตามกำลังศรัทธา สำนักสงฆ์ คือ สถานที่ที่ตั้งพักอาศัยของหมู่คณะพระภิกษุสงฆ์ ยังไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้ที่ดินแห่งนั้นตั้งเป็นวัด ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ไม่มีพระอุโบสถในการทำสังฆกรรม (กรมการศาสนา, 2535: 15)

นายพนรัตน์ เบญจวัฒนานันท์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัดทั่วประเทศไทย เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2556 ว่าวัดที่มีพระสงฆ์ทั่วประเทศในปี พ.ศ.2555 มีจำนวน 37,689 วัด แบ่งเป็นมหานิกายจำนวน 34,897 วัด ธรรมยุตจำนวน 2,760 วัดจีนนิกายจำนวน 14 วัด และอนัมนิกายจำนวน 18 วัด วัดทั่วประเทศดังกล่าวยังแบ่งเป็น พระอารามหลวงสังกัดมหานิกายจำนวน 247 วัด ธรรมยุตจำนวน 63 วัด เป็นวัดราษฎร์จำนวน 37,379 วัด สังกัดมหานิกายจำนวน 34,650 วัด ธรรมยุตจำนวน 2,697 วัด จีนนิกายจำนวน 14 วัด และอนัมนิกายจำนวน 18 วัด ปัจจุบันมีวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจำนวน 22,574 วัด วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจำนวน 15,115 วัด จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทะเบียนวัดในปี พ.ศ. 2555 พบว่า ในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา ได้มีการขอสร้างวัดและจดทะเบียนเป็นวัดใหม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีการพยายามยกฐานะวัดร้างให้เป็นวัดมีพระสงฆ์ ตามความต้องการของชุมชนที่มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน จากการสำรวจ พบว่า วัดร้างทั่วประเทศมีประมาณ 6,000 วัด ปัจจุบันได้ยกฐานะขึ้นมาเป็นวัดใหม่จำนวน 2,000 วัด สาเหตุที่ทำให้เกิดวัดร้างมาก เนื่องจากมีการออกเอกสารสิทธิทับซ้อนที่ดินวัด การบริหารจัดการที่ผิดพลาด และไม่มีพระสงฆ์เข้ามาอยู่จำพรรษา (มติชนออนไลน์, 2556)

โดยเฉพาะวัดที่ถูกทิ้งร้างในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถูกกลุ่มก่อการร้ายเข้าไปทำลาย โดยเข้าไปฆ่าพระภิกษุ และชาวพุทธอย่างสม่ำเสมอ หรือใช้วิธีต่างๆ เพื่อให้พระภิกษุและชาวพุทธต้องหวาดผวาและละทิ้งวัด ทำให้วัดจำนวนมากไม่มีพระภิกษุหรือมีจำนวนลดลง วัดในพื้นที่นี้ลดลงอย่างรวดเร็ว นับถึงปัจจุบันก็ไม่มีที่ท่าว่าจะมีหน่วยงานใดเข้ามาแก้ปัญหาได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลและทุกภาคส่วนจะต้องรีบเข้าไปแก้ไข ก่อนที่พื้นที่ดังกล่าวจะมีแต่วัดถูกทิ้งร้าง และไม่มีชาวพุทธหลงเหลืออยู่เลย (สำนักข่าวอิศรา, 2556)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ทั่วประเทศไทยมีวัดทั้งหมดประมาณ 30,000 วัด ซึ่งมีวัดถูกทิ้งร้างประมาณ 3,000 วัด ผลการสำรวจดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าตลอดเวลา 40 ปีที่ผ่านมา มีวัดได้ถูกทิ้งร้างเฉลี่ยปีละ 75 วัด ถือว่ามีแนวโน้มที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางพุทธศาสนาอย่างยิ่ง (พระภควา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 10) จึงถึงเวลาที่คณะสงฆ์ พุทธศาสนิกชนรวมทั้งภาครัฐและเอกชนทุกส่วน ต้องร่วมมือสามัคคีหาวิธีแก้ปัญหาหรือพัฒนาเพื่อไม่ให้เกิดการทิ้งร้างวัดเพิ่มมากกว่านี้ พร้อม หาสาเหตุให้ได้ว่าเพราะเหตุใดวัดจึงไม่มีพระภิกษุหรือมีพระภิกษุสงฆ์น้อยลง ถ้ายังคงให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ต่อไป ย่อมเป็นจุดอ่อนให้กลุ่ม ลัทธิ ศาสนาอื่นที่คอยหาวิธีและโอกาสชักชวนให้ชาวพุทธ ไปนับถือศาสนาของเขา ได้กระทำสำเร็จเร็วขึ้น ศาสนาพุทธในประเทศไทยก็จะมีผู้นับถือน้อยลง วัดก็จะถูกทำลายกลายเป็นอดีตเมืองพุทธ ดังตัวอย่างประเทศอินเดียและหลายประเทศในทวีปเอเชีย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการสร้างวัดสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล ได้เริ่มมีการสร้างวัดตั้งแต่ครั้ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จโปรดพระเจ้าพิมพิสาร หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ได้ประมาณ 9 เดือน สมัยนั้นมีวัตถุประสงค์ของการสร้างวัดอยู่ 3 ประการ คือ

1) เพื่อการเผยแผ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ใช้เป็นที่ประทับจำพรรษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นศูนย์กลางที่พระพุทธองค์ทรงงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้จรจรขจรไปทั่วทุกแคว้นแคว้น 2) ใช้เป็นสถานที่ประชุมสงฆ์ทั้งแผ่นดินที่เดินทางรอนแรมมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 3) ใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมพระภิกษุให้เป็นนักเผยแผ่ก่อนจะส่งออกไปยังท้องถิ่นต่างๆ 4) ใช้เป็นสถานที่ฟังธรรมและประกอบบุญกุศลของพระราชาและชาวเมืองหลวง ซึ่งนิยมมาร่วมประชุมกันที่วัดในเวลาเย็น หลังเสร็จสิ้นภารกิจงานในแต่ละวัน 5) ใช้เป็นสถานที่เชิดชูวีรกรรมความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏขึ้นในสายตาของชาวโลกในยุคนั้น และ 6) ใช้เป็นสถานที่ประกอบบุญใหญ่ประจำแคว้น โดยมีพระราชาและชาวพุทธเป็นเจ้าของร่วมกันทั้งแผ่นดิน (พระภควา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 17)

2) เพื่อการศึกษา ในสมัยนั้นเรียกว่า “คามวาสี” หรือ “วัดบ้าน” หมายถึง วัดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็น “โรงเรียนสอนศีลธรรมประจำท้องถิ่น” สำหรับพระภิกษุและชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมคำสอนอย่างทั่วถึง

3) เพื่อการบรรลุลุธรรม ในสมัยนั้นเรียกว่า “อรัญวาสี” หรือ “วัดป่า” หมายถึง วัดที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็น “สถานที่บำเพ็ญภาวนาในป่า” มีบรรยากาศเงียบสงบ ร่มรื่น มีสถานที่หลีกเลี่ยงเหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่าตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน

วัดทั้งสามประเภทนี้ มีขนาดพื้นที่ มีลักษณะท้องถิ่น และลำดับของการเกิดขึ้นที่แตกต่างกัน มีลักษณะส่งเสริมกันในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้พระภิกษุในยุคนั้น แม้อยู่ต่างวัดกัน ก็สามารถทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ร่วมกันได้อย่างมีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียวกัน สะท้อนให้ชาวพุทธยุคปัจจุบันได้เห็นว่า วัดทั้งสามประเภท ได้แก่ วัดเพื่อการเผยแผ่ วัดเพื่อการศึกษา และวัดเพื่อการบรรลุลุธรรม ล้วนต้องพึ่งพาอาศัยอุปการะเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงเป็นหนึ่งเดียวกัน วัดย่อมไม่ร้างจากพระ ญาติโยมย่อมไม่ร้างจากการทำบุญ โลกย่อมไม่ร้างจากพระอรหันต์ นี่คือ “สามประสานแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนา” ที่ชาวพุทธยุคทุกสมัยต้องการอย่างแท้จริงและไม่สามารถขาดวัดในประเภทใดประเภทหนึ่งไปได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 35)

เป้าหมายการสร้างวัดในประเทศไทย

วัดเล็กและวัดใหญ่ ไม่ว่าจะสร้างขึ้นหรือตั้งขึ้น ณ แห่งไหนตำบลใด ต่างมีเป้าหมายหลักอยู่ 4 ประการ คือ

1) เป็นสถานที่สร้างพระภิกษุดี มีคุณภาพให้พระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นที่อยู่อาศัย และทำการอบรมสั่งสอนประชาชนไปพร้อมๆ กันด้วย

2) เป็นสถานที่สร้างประชาชนในชุมชนนั้นๆ ให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ทั้งหญิงและชาย โดยอาศัยพระภิกษุในวัดนั้นๆ ซึ่งได้รับการอบรมดีแล้ว ช่วยเมตตา สั่งสอนอบรมให้

3) เป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรมร่วมกันทั้งชุมชน ตั้งแต่ให้ทาน รักษาศีล ฟังเทศน์ เจริญภาวนา และประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

4) เป็นสถานที่ปลูกฝังวัฒนธรรมของการสร้างบารมีร่วมกันของชาวพุทธอย่างเป็นปึก

แผ่น พร้อมเหรียญทั่วถึงทั้งประเทศ (พระภาวนา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 4)

ความหมายของคำสำคัญที่เกี่ยวข้อง

พัฒนา หมายถึง การพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของบรรพชิตและฆราวาส โดยยังมีความหมายรวมถึงการพัฒนาสถานที่และถาวรวัตถุของวัดที่สร้าง ให้พื้นที่นั้นมาเป็นวัดที่เจริญรุ่งเรือง
วัดร้าง หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ที่ไม่มีพระภิกษุ สามเณร อยู่จำพรรษา ได้ถูกทอดทิ้งและไม่มีบทบาทต่อสังคมอีกต่อไป

รุ่งเรือง หมายถึง การทำให้วัดที่ถูกทิ้งร้างได้กลับมามีพระภิกษุ สามเณร จำพรรษาประจำ โดยทำหน้าที่อบรมสั่งสอนประชาชน และทำหน้าที่อื่นตามประเพณีที่เกี่ยวข้อง เป็นผลให้วัดและสังคมมีความสว่างไสว โชติช่วง นำเข้ามาศึกษาและปฏิบัติ

สาเหตุที่ทำให้เกิดวัดถูกทิ้งร้าง

สาเหตุในอดีต

1) เกิดจากศึกสงคราม ในสมัยโบราณผู้ที่รบชนะจะกวาดต้อนผู้คนไป ปล่อยให้บ้านเมืองและวัดต้องถูกทิ้งร้าง

2) เกิดจากโรคระบาด ในสมัยโบราณการแพทย์ยังไม่เจริญอย่างปัจจุบัน เมื่อเกิดโรคระบาดมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ผู้คนในเมืองจะอพยพไปทั้งเมือง เพื่อไปหาที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ เมืองและวัดก็ต้องถูกทิ้งร้าง

3) เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น เกิดน้ำท่วม ฝนแล้งเป็นประจำทุกปี ผู้คนในเมืองก็อพยพไปหาที่ทำกินใหม่ เมืองและวัดก็ต้องร้าง

4) เกิดจากการสิ้นอำนาจของเจ้านาย อำมาตย์ คหบดี ผู้ที่สร้างหรืออุปถัมภ์วัดที่ใหญ่โต เมื่อผู้สร้างเหล่านี้หมดอำนาจหรือสิ้นชีวิต วัดที่ใหญ่โตก็จะถูกทิ้งร้าง เพราะเงินกำลังของชาวบ้านจะรักษาซ่อมแซมไม่ได้

สาเหตุในปัจจุบัน

1) หาพระภิกษุที่มีความรู้และเคร่งครัดในพระธรรมวินัยไม่ได้ ซึ่งในวัดมักจะมีหลวงพ่อลวงตาที่อายุมากแล้ว แต่ไม่มีความรู้ อยู่วัดไปวันๆ และไม่มีความสามารถที่จะพัฒนาต่อไป

2) ผู้ชายจะนิยมการบวชเป็นสามเณรมากกว่าบวชเป็นพระภิกษุ ที่บวชเป็นสามเณร มีจำนวนน้อยที่คิดจะอยู่ต่อถึงบวชเป็นพระภิกษุ พระภิกษุบางรูปเมื่อศึกษาจบก็นิยมลาสิกขาออกมาเป็นฆราวาส

3) ชุมชนส่วนใหญ่จะเลื่อมใสศรัทธาพระสงฆ์ที่เป็นคนในพื้นที่ ไม่นิยมศรัทธาพระสงฆ์ที่มาจากพื้นที่อื่น เมื่อคนในพื้นที่ไม่นิยมบวช ก็ไม่มีพระภิกษุสามเณรที่อยู่ดูแลวัด

4) เกิดจากความขัดแย้ง แบ่งเป็นหลายฝ่ายในวัดหรือนอกวัด พระสงฆ์ก็อยู่ด้วยความยากลำบาก ในที่สุดพระสงฆ์ก็อยู่ในวัดต่อไปไม่ได้ (พระมหาชัยวิจิตร ชยาภินนโท (โสภาราช), 2553: 29)

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย กล่าวว่า สาเหตุที่

วัดในประเทศไทยต้องถูกทิ้งร้างเพิ่มขึ้นทุกปี ต้องเข้าใจว่าความศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริงของวัดอยู่ที่การให้ “พระธรรมคำสั่งสอน” ถ้าวัดใดก็ตาม ไม่ได้ทำหน้าที่ของตัวเอง โดยเฉพาะไม่สามารถแจกจ่ายพระธรรมคำสั่งสอน (โลกุตตรธรรม) ให้กับประชาชน วัดนั้นก็จะต้องกลายเป็น “วัดร้าง” เมื่อวัดไม่สามารถเป็นโรงเรียนสอนศีลธรรมได้แล้ว ประชาชนย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากพระพุทธธรรมอย่างเต็มที่ ความศรัทธาในพระรัตนตรัยย่อมไม่เกิดขึ้น ความศักดิ์สิทธิ์ของวัดย่อมไม่ปรากฏขึ้นในสายตาประชาชน ความรู้สึกที่ว่าวัดเป็นดินแดนเพื่อการบรรลุธรรมย่อมไม่มีอีกต่อไป ประชาชนย่อมรู้สึกว่าการทำบุญบำรุง ย่อมกลายเป็นความสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ

เมื่อความศรัทธาในพระธรรมคำสั่งสอนหมดสิ้นไป ประชาชนจะรู้สึกอีกว่า “การศึกษาทางธรรมเป็นเรื่องคร่ำครึล้าหลังกว่าการศึกษาทางโลก” ก็จะเลิกนับถือพระพุทธศาสนา หันไปบูชาเงินเป็นพระเจ้า ใช้เงินเป็นตัวกำหนดความถูกต้อง ดีชั่ว ใช้เงินพาดหัวเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ เมื่อบรรยากาศของการศึกษาปฏิบัติธรรมของ “เมืองพุทธ” หมดสิ้นไป ก็เท่ากับ “วัฒนธรรมชาวพุทธ” หมดสิ้นตามไปด้วย “การทำงาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา” ย่อมหมดสิ้นลง “ความเคารพในพระรัตนตรัย” ย่อมหมดสิ้นไปจากจิตใจของชาวพุทธ และนั่นก็คือ พระพุทธศาสนาก็ต้องสูญสิ้น ดังที่เกิดขึ้นกับบางประเทศที่เคยเป็นเมืองพุทธในเอเชีย (พระภาวนา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 21)

นอกจากสาเหตุที่ทำให้วัดถูกทิ้งร้างดังกล่าวแล้ว ยังมีสาเหตุอื่นอีกที่ทำให้วัดถูกทิ้งร้าง เช่น 1) จำนวนพระภิกษุตามวัดต่างๆ ลดน้อยลงเรื่อยๆ 2) พระภิกษุที่เข้ามาบวชใหม่ก็หาได้ยาก 3) ชาวพุทธในสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธแต่ชื่อ ไม่รู้หลักธรรมสำคัญ ที่นำมาพัฒนาจิตใจตนเอง เพราะไม่เคยศึกษาและปฏิบัติ และ 4) สำคัญที่สุดคือ วัดถูกทิ้งร้างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากขาดพระภิกษุอยู่ดูแลรักษา (พระภาวนา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 108)

อุปสรรคในการพัฒนาวัดที่ถูกทิ้งร้างให้กลับมารุ่งเรือง

การเข้าไปพัฒนาวัดที่ถูกทิ้งให้ร้างมานาน เพราะไม่มีพระภิกษุสามเณรอยู่อาศัย ไม่มีศรัทธาสาธุชนเข้าไปศึกษาทำบุญ ปฏิบัติธรรมและทำกิจกรรมตามประเพณี เหลือแต่อาคารที่ผู้พัก มีแต่กองอิฐ ปกคลุมไปด้วยพืชนานาพันธุ์ เป็นที่อาศัยของสัตว์มีพิษนานาชนิด ย่อมเป็นการยากที่จะพัฒนาให้เหมือนเดิม วัดที่ถูกทิ้งร้างมานาน โดยทั่วไปจะมีสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง ระบบสาธารณูปโภคของชุมชนที่สร้างขึ้นใหม่ ตามการพัฒนาของโลก ได้ก่อสร้างรูกกล้าหรือทับในสถานที่วัด โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่เคยเป็นศูนย์รวมศรัทธาของบรรพชนในอดีต เมื่อมีผู้จะเข้าไปพัฒนาวัดร้าง จึงไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ด้วยเหตุผลดังนี้

1) ชุมชนที่เข้ามาอาศัยในบริเวณเขตวัดร้าง เมื่อทางราชการแจ้งให้ทราบว่าจะทำการพัฒนาวัด โดยจะส่งพระสงฆ์เข้ามาจำพรรษาประจำ ขอให้ออกไปจากสถานที่เดิมของวัด ชุมชนจะไม่ยอมย้ายออก เพราะคิดว่าได้ปลูกสร้างอยู่อาศัยมานานแล้ว

2) วัดร้างที่อยู่กลางใจเมือง โดยทั่วไปจะมีพื้นที่น้อย เมื่อจะพัฒนาให้รุ่งเรือง โดยขยายเขตพื้นที่ออกไป จะขยายออกไปได้ยาก

3) ชุมชนที่อยู่อาศัยรอบวัด ส่วนมากไม่เข้าใจเจตนารมณ์ที่แท้จริงในการพัฒนาวัดที่ร้าง

4) มีกลุ่มผู้มีอิทธิพลขัดแย้งกันในผลประโยชน์อยู่เดิมในสถานที่วัด จึงเข้าไปพัฒนาไม่ได้
5) ชุมชนที่รูก้าอาศัยสถานที่วัด ได้นำสถานที่วัดไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่เหมาะสม เช่น เป็นสถานบันเทิง สถานการพนัน เป็นต้น (พระมหาชัยวิจิต ทยาภินนโท (โสภาราช), 2553: 60)

ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นนักตระเวนค้นหาและรวบรวมข้อมูลวัดที่ถูกทิ้งร้าง ได้ให้ความเห็นว่า การขยายเขตเมือง การสร้างถนน หรือมีการปลูกสร้างคอนกรีตมีเนียมเข้ามาในสถานที่ของวัด เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้โบราณสถานที่มีอยู่เดิมในวัดร้างถูกทำลายไปเรื่อยๆ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่วัดก็ถูกเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะวัดร้างที่เคยตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพฯ เมื่อโบราณสถานสูญหาย ก็ไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ อีก คงจะชะลอในการสูญหายไม่ได้ ที่จะทำได้ก็คือ ให้คนในชุมชนอยู่ร่วมด้วย พร้อมสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของสถานที่วัด เมื่อคนในชุมชนรู้สึกเช่นนี้ คงจะไม่ปล่อยให้สิ่งก่อสร้างหรือโบราณสถานที่เหลืออยู่ ได้สูญหายไปง่ายๆ (ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร, 2555)

พุทธวิธีในการแก้ปัญหาและพัฒนาวัดที่ถูกทิ้งร้างให้มาเป็นวัดที่รุ่งเรือง

วิธีหรือแนวทางการจะแก้ปัญหาวัดที่ถูกทิ้งร้าง เพื่อให้มีพระภิกษุเข้ามาจำพรรษาประจำ ให้มาอบรมศีลธรรมแก่สาธุชนและพัฒนาให้เจริญรุ่งเรือง จะต้องดำเนินการดังนี้

- 1) มีการสนับสนุนด้านงบประมาณ สำหรับการบูรณปฏิสังขรณ์วัดร้างเพื่อให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ให้มีความมั่นคงแข็งแรงสวยงาม เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของประชาชนทั่วไป
- 3) ให้คำแนะนำ ประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนเข้ามาบริเวณวัด ให้ได้ย้ายออกไป เพื่อจะได้พัฒนาวัดให้มีสภาพดีตามเจตนารมณ์ของบรรพชน
- 4) จัดประชุมในชุมชนและจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าในการพัฒนาวัด โดยจะส่งพระสงฆ์เข้ามาดูแลและพัฒนาต่อไป
- 5) ติดตามประเมินผลของการบูรณะฟื้นฟูและปฏิสังขรณ์วัดที่เคยรกร้างอยู่สม่ำเสมอ
- 6) ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา (พระมหาชัยวิจิต ทยาภินนโท (โสภาราช), 2553: 72)

พระภควานาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ให้ความเห็นถึงพุทธวิธีในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาวัดที่ถูกทิ้งร้าง ดังนี้

- 1) สร้างบุคลากรเพื่อการบรรลุลุธรรม การสร้างบุคลากรเพื่อการบรรลุลุธรรม หมายถึง สถาบันสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมเมื่อชักชวนขึ้นนำอุบาสก ให้เข้ามาบรรพชาอุปสมบท เพื่อเป็นธรรมทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเพิ่มจำนวนพระนวกะ พระมัชฌิมา และพระเถระ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย แล้วส่งพระภิกษุไปอยู่ประจำตามวัดร้าง และวัดที่เกือบจะร้างต่อไป โดยเฉพาะพระนวกะ คือ พระบวชใหม่ จะต้องเป็นธรรมทายาทสืบต่ออายุพระพุทธ

ศาสนา พระบวชใหม่ส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่ม ยังแข็งแรง เดินทางไปในที่ห่างไกลได้ เมื่อได้รับการฝึกฝนที่ดี ก็จะเป็นธรรมทายาทที่มีก่น้อย สันโดษ ชัดกลาง่าย เลี้ยงง่าย เป็นผู้มีความเพียรอยู่เสมอ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการออกไปเผยแผ่ หรืออยู่จำพรรษาเป็นประจำในวัดร้าง โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในท้องถิ่นหรือภูมิลำเนาของธรรมทายาทนั้น วัดที่เคยถูกทิ้งร้างก็จะได้มีพระภิกษุ เป็นกำลังสำคัญของญาติโยมในชุมชน ทำหน้าที่อบรมขัดเกลาจิตใจ ทั้งผู้ใหญ่และเด็กในชุมชน ฟ้นฟูประเพณีที่ดีของชาวพุทธ ทำการพัฒนาซ่อมแซมถาวรวัตถุให้มั่นคง ไม่นานวัดที่เคยร้างก็จะกลับกลายเป็นวัดที่รุ่งเรืองมั่นคง ดังที่เคยเกิดมาแล้วหลายแห่ง

2) สร้างอาคารสถานที่เพื่อการศึกษาและเผยแผ่ธรรมะ การสร้างอาคารสถานที่เพื่อการศึกษาและเผยแผ่นี้ พระภิกษุควรแนะนำให้ญาติโยมมุ่งเน้นประโยชน์ของการใช้สอยเป็นสำคัญ อาคารที่จะปลูกสร้างใหม่ ต้องมีความแข็งแรง คงทน ง่ายต่อการดูแลรักษา ไม่ต้องมุ่งเน้นเรื่องความวิจิตรสวยงามอะไรนัก ยกเว้นมีอาคารของเดิมที่สร้างไว้แล้ว มีความสวยงามวิจิตร ก็ควรอนุรักษ์ให้สวยงามดังเดิม (พระภควา วิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2553: 111)

3) หาผู้ที่จะมาเป็นกัลยาณมิตรหรือมิตรแท้เพิ่มขึ้น เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการชักชวนญาติพี่น้องหรือผู้ที่เคารพนับถือ และผู้นำชุมชน เข้ามาร่วมมือบูรณะก่อสร้างถาวรวัตถุและสถานที่ใหม่เพื่อใช้ในการศึกษาปฏิบัติธรรม ลำพังกำลังความสามารถของฆราวาสบางคนหรือภิกษุบางรูปยังไม่เพียงพอ ต้องร่วมมือพัฒนากันเป็นทีม และขยายออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมีมิตรแท้ที่สำคัญมาก เพราะจะเป็นมิตรที่มีอุปการะ ร่วมทุกข์ร่วมสุข แนะนำประโยชน์ และเป็นมิตรที่รักใคร่กันอย่างแท้จริงต่อไป (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 33)

ดร.สมชาย สุรชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานศาสนสมบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงวิธิตำเนินการขออนุญาตยกวัดที่ถูกทิ้งร้างให้เป็นวัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ไว้ว่า วัดที่ถูกทิ้งร้างมาช้านาน เมื่อได้รับความยินยอมและเห็นชอบจากชุมชนที่รูกล้อมวัดว่าจะออกไปนอกเขตวัดและร่วมมือพัฒนาวัดร้างให้เป็นวัดที่รุ่งเรือง โดยจะให้มีพระภิกษุมาอยู่จำพรรษาประจำ ก็สามารถดำเนินการตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 5 ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้ยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่จะให้เป็นวัดมีพระภิกษุอยู่ดูแลประจำได้ โดยให้ประชาชนในพื้นที่วัดร้างตั้งอยู่ มีหนังสือถึงเจ้าคณะอำเภอหรือนายอำเภอในท้องที่ มีความศรัทธาประสงค์จะบูรณปฏิสังขรณ์วัดที่ถูกทิ้งร้าง และจะจัดส่งพระภิกษุมาอยู่จำพรรษาไม่น้อยกว่า 4 รูป ภายใน 1 ปี เมื่อเจ้าคณะอำเภอหรือนายอำเภอพิจารณาแล้วเห็นสมควร ก็จะทำรายงานขอยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา เสนอหนังสือขึ้นไปตามลำดับถึงเจ้าคณะใหญ่ เมื่อเจ้าคณะใหญ่พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไปตรวจสอบ เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการกฤษฎีกา เมื่อได้รับความเห็นชอบก็นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

ดังตัวอย่างที่มหาเถรสมาคมเห็นชอบ ให้ยกวัดที่ถูกทิ้งร้างขึ้นเป็นวัดให้มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา เช่น วัดบ้านถ้ำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย วัดบ้านเชียง อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดศรีสะเกษ วัดกลาง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดเตาปูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น (สมชาย สุรชาติ, 2555)

บทสรุป

เป้าหมายการสร้างวัดในประเทศไทย สาเหตุที่วัดถูกทิ้งร้างและมีอุปสรรคที่จะเข้าไปแก้ปัญหาให้เป็นวัดที่รุ่งเรือง ดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้ว สาเหตุสำคัญ เนื่องจากไม่มีพระสงฆ์ไปจำพรรษา สมควรที่จะต้องแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน ดังนี้ 1) รัฐต้องกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ให้ข้าราชการ ผู้ปกครองท้องถิ่น ครูบาอาจารย์ ร่วมประชุมหารือกับคณะสงฆ์ในพื้นที่ ในการสนับสนุนกิจกรรมของวัด วัดก็ต้องเข้าไปมีบทบาทในชุมชน ทั้งทางศีลธรรม และเข้าใจสถานการณ์ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนมากขึ้น ชุมชนจะได้เข้าใจวัดและส่งบุตรหลานมาบวชเป็นสามเณรและพระภิกษุอย่างต่อเนื่อง 2) คณะสงฆ์โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สมควรกำหนดนโยบาย สั่งการให้คณะสงฆ์ตั้งแต่คณะหน ไปถึงคณะจังหวัด อำเภอ ตำบล ส่งพระภิกษุไปอยู่จำพรรษาวัดที่ไม่มีพระภิกษุหรือมีน้อย และพัฒนาวัด ให้มีสภาพรุ่งเรืองโดยเร็ว และ 3) ชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ต้องให้ความร่วมมือกับรัฐบาลและคณะสงฆ์ ส่งบุตรหลานเข้ามาบวชและจำพรรษาในวัดที่เป็นภูมิภคานาเดิมมากขึ้น เพราะปัจจุบันพระที่บวชจะมาอยู่แต่วัดในตัวเมืองที่เจริญ ส่งเสริมให้เยาวชน คนหนุ่มคนสาว เข้าวัดและปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้การสนับสนุนโครงการที่สำคัญของบางวัด เช่น โครงการบวชพระและแสนรูปทั่วไทย โครงการบวชอุปาสิกาแก้ว 1 ล้านคนทั่วประเทศ โครงการตักบาตรพระ 2 ล้านรูป เพื่อนำอาหารแห้งไปช่วยวัดที่ยืนหยัดต่อสู้ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น ชุมชนจะต้องมีความละเอียดใจ เกรงกลัวต่อบาป ไม่ปลูกสร้างอาคารรุกล้ำเข้าไปในสถานที่ของวัด ทุกฝ่ายต้องมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ให้เข้าใจว่าจะต้องมีวัดอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป จะขาดไปจากชุมชนได้ไม่ได้ ดังคำกลอนที่มีผู้ประพันธ์ความหมายคำว่า “วัด” ไว้ว่า

วัดคือบุญสถานสำราญจิต	วัดคือแหล่งรวมมิตรคิดสร้างสรรค์
วัดคือต้นแบบอย่างทางชีวิต	วัดคือแดนสวรรค์อันนันทคุณ
วัดคือศูนย์รวมใจไทยทั้งชาติ	วัดคือแดนนักปราชญ์ประกาศหนุ่น
วัดคือแดนเมตตาเนื่อนาบุญ	วัดคือแหล่งเกื้อหนุนอดุลย์ธรรม
วัดคือแหล่งรากฐานการศึกษา	วัดคือสรรพวิชาพาอ้อมหน้า
วัดคือถิ่นศิลปวรรณกรรม	วัดนั้นมีค่าล้ำพันบรรยาย

บ้านกับวัดก็จะแยกจากกันไม่ได้ ทุกชุมชนต้องมีวัดและพระภิกษุอยู่จำพรรษาประจำ พึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่ได้เคยมีอยู่คู่ชาติไทยตั้งแต่สมัยโบราณ ชาติไทยจึงจะมั่นคงสงบสุข ดังมีผู้ประพันธ์คำกลอนอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ไว้ว่า

วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย	บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย
บ้านและวัดผลัดกันช่วยก็อวยชัย	ถ้าขัดกันก็บรลัยทั้งสองทาง
วัดจะดีมีหลักฐานสมภารจัด	พระในวัดร่วมด้วยช่วยเป็นสอง
ทั้งญาติโยมรวมกันเป็นฐานรอง	แล้วทั้งสองบ้านกับวัดก็พัฒนา

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2535). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535**. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ประภัสสรร์ ชูวิเชียร. (2555). วัดร้างฝั่งธนบุรี โบราณสถานที่ถูกลืม. **ข่าวสด**. ฉบับวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2553. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid= TUROb1YQXdNakl4TURJ MU13PT](http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROb1YQXdNakl4TURJMU13PT).
- พระครูปริยัติกิตติธำรง. (2554). **พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- พระภิกษุวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (2553). **วัดออบอุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์.
- พระมหาชัยวิจิต ชาญภินโนโท (โสภาราช). (2553). **บทบาทของพระเทพวราสีทธารจารย์ (ธงชัย สุวณฺณสิริ) ในการฟื้นฟูวัดร้างในจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). **พระไตรปิฎกพร้อมมอรรคกถา แปลชุด 91 เล่ม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). **พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ชุด 45 เล่ม. มติชนออนไลน์. ขอตั้งวัดใหม่ชื่อ**. ฉบับวันที่ 23 กันยายน 2556. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1357138731.
- สมชาย สุรชาติศรี. (2555). **ยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุ**. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view= article&id=98__m-s](http://www.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=98__m-s).
- สำนักข่าวอิสรา. (2556). **วัดสวนแก้วที่ยะหา....ในวันร้างผ้าเหลือง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.isranews.org/south-news/scoop/item/1761-pp-sp-361986575.html.